

Ášši/Sak 043/16	Sametingets plenum
-----------------	--------------------

Sametingsrádets redegjølrelse om arbeidet med árbediehtu

	Arkivsaknr.
--	-------------

	14/4760
--	---------

Behandlinger

Politisk nivå	Møtedato	Saksnr.
Sametingsrádet	18.10.16	SR
Sametingets plenum	6. – 9.12.16	SP 43/16

Vedlegg

Forslag og merknader

Sametingsrádets forslag til innstilling:

Sametinget har drøftet Sametingsrádets redegjølrelse om arbeidet med árbediehtu. Redegjølrelsen er vedlagt protokollen

Sametingsrádets redegjølrelse om arbeidet med árbediehtu

Innledning

Sametinget vedtok i sak 58/07 *Samefolkets fond - forvaltning*, å ta i bruk fondet som var opprettet av Stortinget i 2000. Det ble samtidig vedtatt at Sametinget i sitt årlige budsjettvedtak skulle fastsette bruken av avkastningen av fondet i henhold til tingets vedtak om prioriteringer og satsingsområder.

I sak 59/07 *Samefolkets fond – prioriteringer og satsingsområder 2008-2009*, vedtok Sametinget etter forslag fra Plan- og finanskomiteen tre satsingsområder; språkprogrammer, tradisjonell kunnskap og litteratur. Om tradisjonell kunnskap sies følgende:

Målsetting: Tradisjonell kunnskap skal være levende kunnskap blant samefolket.

De eldres kunnskaper og erfaringer er viktig for de oppvoksende generasjonene, og deres

kunnskap og ekspertise må honoreres på linje med ekspertise i samfunnet for øvrig. Komiteen ser det som viktig både å dokumentere tradisjonskunnskap og bevare og formidle kunnskapen til dagens og fremtidas generasjoner. Dette kan bidra til å heve statusen til samisk språk og kulturell kunnskap, samtidig som man ivaretar og viser respekt for de eldre.

Prosjekter som omfatter dokumentasjon av samisk tradisjonskunnskap må prioriteres. Prosjekter kan omfatte kunnskap innenfor samfunnets organisering, næringer, ressursutnyttelse og naturforståelse, miljø- og naturforhold, historiske sagn og fortellinger, joik og musikktradisjoner og duodji. Formidling av kunnskap kan være i form av bøker, film og teater.

Det forutsettes samarbeid mellom relevante fagmiljø, samiske språk- og kultursentre og tradisjonsbærere innenfor dette satsningsområdet. Utvikling av program og metode for dokumentasjon og systematisering av tradisjonskunnskap må prioriteres, mens selve prosjektene og dokumentasjonsarbeidet vil foregå på lokalt plan.

I forbindelse med dokumentasjon av tradisjonell kunnskap, må det tas hensyn til behovet for å beskytte vår kunnskap overfor «fremmede» interesser og det må sikres at samiske institusjoner forvalter vår kunnskap i tråd med det samiske folks interesser.

Sametingets budsjett for 2008, sak 60/07, var dermed det første budsjettet der det var avsatt midler til arbeidet med tradisjonell kunnskap – totalt 2 millioner kroner. Avsetningen var delt i to under posten for Samefolkets fond:

Kr 800 000 til et søkerbasert tilskudd:

Tradisjonell kunnskap – Dokumentasjon og formidling, med følgende prioriteringer:

- *Prosjekter som omfatter samfunnets organisering, næringer, ressursutnyttelse og naturforståelse, miljø- og naturforhold, sagn og fortellinger, joik og musikktradisjoner og duodji*
- *Prosjekter som formidles gjennom bøker, film og teater.*

Under posten Utviklings-, utrednings- og dokumentasjonsmidler ble det satt av kr 1 200 000 til dokumentasjon og formidling av tradisjonell kunnskap:

Samisk tradisjonskunnskap er viktig for fremtidige generasjoner. Sametinget vil bidra til at det utarbeides en metode for dokumentasjon av de eldres kunnskap og erfaring, for å bevare og formidle dette for den oppvoksende generasjonen. Ett av momentene i programmet, er at denne kunnskapen beskyttes og at forvaltningen av de innsamlede dataene tilligger en samisk institusjon. Det forutsettes et samarbeid med relevante fagmiljø, samiske språk- og kultursentre, og tradisjonsbærere innenfor samisk tradisjonskunnskap.

Bakgrunn

Budsjettet for 2008 ga ikke føringer for hvordan midlene til dokumentasjon og formidling av tradisjonell kunnskap skulle forvaltes utover at det skulle utarbeides metode for dokumentasjon for å bevare og formidle, at forvaltning av innsamlede data skulle tilligge en samisk institusjon og at det ble forutsatt et samarbeid med relevante fagmiljø, samiske språk- og kultursentre og samiske tradisjonsbærere.

Daværende sametingsråd planla sin oppfølging av arbeidet med árbediehtu i henhold til Sametingets vedtak i sakene 59/07 og 60/07. Samiske institusjoner ble derfor invitert til et møte om arbeid med tradisjonell kunnskap 10. januar 2008. Deltakere på møtet var Samiske institusjoners nordområdenettverk, Samisk museumslag, NIKU, Samisk høgskole/Ealát, International Centre for Reindeer husbandry/Ealát, Gáldu, Samisk høgskole/Nordisk samisk institutt, Senter for samiske studier UiT, Tromsø museum/Favllis og Samisk arkiv.

I en skriftlig oppsummering fra møtet kommer det fram at det var en felles oppfatning av blant annet:

- at det er gjort en god del innsamling av árbediehtu uten at det foreligger en oversikt over dette.
- at det er en utfordring å utvikle relevante metoder for dokumentasjon og kartlegging.
- at det er etiske, metodiske, tekniske og rettslige problemstillinger knyttet til håndtering (lagring, bruk og kontroll) av árbediehtu. Videre er det på bakgrunn av vurderinger av disse problemstillingene behov for å utvikle database for håndtering av árbediehtu.
- at det er nødvendig at arbeidet med árbediehtu bidrar til kompetanse og kapasitetsbygging for samiske institusjoner og styrking av samiske lokalsamfunn.
- at det bare gjennom aktiv deltakelse fra lokale/regionale samiske institusjoner (museer, kulturhus/sentre), organisasjoner og bygdelag kan foretas dokumentasjon og formidling av árbediehtu.

Det var videre enighet om at det var behov for å utrede en policy eller retningslinjer for håndtering av dokumentert materiale, for å finne måter å behandle spørsmål knyttet til eierskap, personvern, kontroll, bruk, innsyn, tilgang og formidling av árbediehtu. Møtet mente at en policy omkring slike spørsmål sammen med tematiske avgrensninger, ville være styrende for utviklingen av teknologiske løsninger som en database for árbediehtu. Alle institusjonene mente det var naturlig at Sámi allaskuvla/Nordisk samisk institutt skulle ha et hovedansvar for utviklingen av en slik policy. De mente også at dette forutsatte et tett og forpliktende samarbeid med alle de andre samiske institusjonene. Møtet konkluderte med at det vil være fire hovedelementer som bør følges opp:

- Rapport med vurderinger og anbefalinger om policy/retningslinjer for håndtering av árbediehtu, funksjonalitetsønsker og kravspesifikasjon for en árbediehtu-database
- Utvikling av metode for dokumentasjon og kartlegging av árbediehtu
- Skaffe oversikt over allerede innsamlet árbediehtu
- Formidle árbediehtu

I etterkant av møtet med samiske institusjoner om árbediehtu ble det innledet dialog med Sámi allaskuvla om temaet. Det ble inngått avtale om utarbeidelse av rapport om grunnlag for forvaltning av

dokumentert tradisjonell kunnskap. Rapporten som ble overlevert i januar 2009, konkluderte med at tradisjonell kunnskap eller árbediehtu er kunnskap/kunnskapsprosesser som befinner seg i en bestemt lokalitet og kontinuerlig blir testet. En dokumentasjon og lagring av árbediehtu vil innebære at kunnskapen løftes ut av en sammenheng hvor den er i bruk, og kunnskapen vil dermed kunne miste den dynamiske og kumulative funksjonen. Det overordnede målet for dokumentering av árbediehtu bør være å styrke lokalsamfunnene, som derfor må involveres fra starten av dokumenteringsarbeidet.

I Sametingets budsjett for 2009 ble det satt av kr 950 000 til utvikling av register for forvaltning av tradisjonell kunnskap. Sametinget sendte i juni 2009, på høring nevnte rapport sammen med et høringsnotat som omhandlet utvikling av dataregister for forvaltning av dokumentert samisk tradisjonell kunnskap. Notatet var ment å danne et konkret grunnlag for utforming av en anbudskonkurranse fra Sametinget om utvikling av et dataregister for dokumentert samisk tradisjonell kunnskap. Målet var å få utviklet et dataregister for forvaltning av dokumentert tradisjonell kunnskap. Med forvaltning av tradisjonell kunnskap var forståelsen her administrering av dokumentert tradisjonell kunnskap med hensyn til lagring, gjenfinning, innsyn, tilgang, bruk og publisering/formidling. Høringsnotatet omhandlet i tillegg til krav til dataregister, også definisjon av tradisjonell kunnskap, utfordringer, formål og typer dokumentert tradisjonell kunnskap. I høringsrunden kom det fram tydelig motstand mot et sentralt register – også fra institusjoner som var med på møtet i januar 2008. Det ble på bakgrunn av dette besluttet å avslutte prosessen for utvikling av en sentral database.

Dialogen md Sámi allaskuvla førte også til en søknad fra institusjonen i april 2008 – Søknad om midler til Árbediehtu – Kartlegging, bevaring og bruk av samisk tradisjonell kunnskap – pilotprosjekt. Likelydende søknad gikk samtidig til Arbeids- og inkluderingsdepartementet som da var departementet med ansvar for samiske saker. Søknaden omhandlet et prosjekt etter en partnerskapsmodell der fem institusjoner var deltakere, Árran, Saemien Sijte, Mearrasámi diehtoguoovddáš, RiddoDuottarMuseat og Sámi allaskuvla. Sámi allaskuvla skulle ha et overordnet faglig og koordinerende ansvar. Andre sentrale faglige samarbeidspartnere skulle blant annet være Fávllis ved Universitetet i Tromsø og Gáldu.

Fra Sametingets side ble Sámi allaskuvla vurdert til å være den eneste samiske institusjonen med nødvendig breddekunnskap og kunnskap om samisk tradisjonell kunnskap, som samtidig også hadde kapasitet til å etablere og følge opp et samarbeid mellom samiske institusjoner og samiske lokalsamfunn. Det ble derfor inngått avtale om pilotprosjektet i november 2008 – *Utvikling av samarbeid mellom Sámi allaskuvla, aktuelle samiske institusjoner og samiske lokalsamfunn for kartlegging og dokumentasjon av árbediehtu*. Pilotprosjektets hovedmål var å utvikle en metodologi for å dokumenter, bevare, beskytte og lagre árbediehtu. Pilotprosjektet Árbediehtu foregikk i perioden 2009-2011, mens hovedprosjektet var i perioden 2012-2015. I perioden 2008-2015 bevilget Sametinget totalt kr 5 300 000 til prosjektet.

I Sametingets budsjett for 2012 ble det for første gang bevilget midler til pilotprosjektet

Árbediehtoguoovddáš – senter for samisk tradisjonskunnskap, under navnet "kompetansesenter for samisk naturbruk". Prosjektet ble blant annet startet for å ivareta oppfølgingen og konkretiseringen av resultatene fra Árbediehtu-prosjektet. I tillegg var målet å skaffe til veie og benytte kunnskap om samisk naturbruk som en ressurs i forvaltning av naturressurser. I budsjettet for 2013 ble det nærmere presisert at prosjektet også skal danne grunnlaget for etableringen av et Árbediehtu-senter. Sametingets budsjett for 2014 utvidet prosjektets perspektiv fra kun naturforvaltning til også å omfatte dimensjonen videreføring av samisk tradisjonskunnskap gjennom barnehage, grunnopplæring og høyere utdanning. Tradisjonskunnskapen skulle også tilgjengeliggjøres som kunnskapsgrunnlag for

forskning. Senteret var forutsatt å koordinere og tilrettelegge for bruk av lokalt dokumentert árbediehtu. For årene 2012 til 2015 bevilget Sametinget kr 500 000 pr år til prosjektet – totalt kr 2 000 000.

Både Árbediehtu- og Árbediehtuguovddaš-prosjektet ble avsluttet i 2015.

Arbeidet i prosjektene har vært et nybrottsarbeid og har utviklet seg siden første bevilgning i 2008. Árbediehtu-prosjektene har ført til at det er bygget kompetanse på feltet ved Sámi allaskuvla. Det er utviklet metodikk for dokumentasjon av tradisjonell kunnskap og allaskuvla kan i dag tilby et studie i tradisjonell kunnskap - *Tradisjonell kunnskap; teori, metode og tradisjonell kunnskap som grunnlag for forvaltning av ressurser*. Studiet på 30 studiepoeng skal gi en formell utdanning i dokumentasjon og formidling av tradisjonell kunnskap. Målgruppen for studiet er forvaltere, lærere og andre med interesse for tradisjonell kunnskap. Studiet startet første gang høsten 2013 med 14 studenter.

I forbindelse med avslutningen av prosjektene ga Sametinget Sámi allaskuvla i oppdrag å vurdere og komme med anbefalinger til grunnlaget, samfunnsoppdraget og organisering for et permanent Árbediehtuguovddaš. Rapporten ble overlevert Sametinget i september 2015.

I avslutningsfasen av Árbediehtu-prosjektet ble det avholdt møter med Kommunal- og moderniseringsdepartementet, KMD, som også har bidratt med midler til Árbediehtuprojektet. Sametingsrådet formidlet sitt mål om at pilotprosjektet etter prosjektperioden skulle følges opp med faste offentlige bevilgninger til et Árbediehtuguovddaš, og det var enighet om å bruke 2016 til å avklare framtidig status for et senter for samisk tradisjonskunnskap. På denne bakgrunn avsatte KMD midler til prosjektet i budsjettet for 2016, mens sametingsrådet foreslo å opprettholde bevilgningen i sitt forslag til Sametingets plenum om budsjettet for 2016.

I løpet av 2015 mottok sametingsrådet flere henvendelser fra Samisk museumslag, Sjøsamisk kompetansesenter og Deanu Instituhtta, der misnøye med Sametingets prioritering av prosjektene ved Sámi allaskuvla framkommer. Det uttrykkes særlig motstand mot planene om å opprette et senter for samisk tradisjonskunnskap fordi det oppfattes som en konkurrent både med hensyn til oppgaver og til finansiering.

I forbindelse med behandlingen av Sametingets budsjett for 2016 møtte Samisk museumslag og lederne for fire av de samiske museumssiidaene, Plan- og finanskomiteen, Nærings- og kulturkomiteen og sametingsrådet. Samisk Museumslag skriver dette i et brev av 10.05.2016: ... *Vi følte vi hadde en god dialog der våre argument ble møtt med forståelse, og at man så at et slikt senter for tradisjonskunnskap og de samiske museene ville ha svært sammenfallende oppgaver. Ved behandling av budsjett ble sametingsrådets opprinnelige budsjettforslag endret slik at de midler som var foreslått for videreføring av Árbediehtuprojektet ble omfordelt til blant annet museene.*

Sametinget vedtok følgende angående árbediehtu i sak 49/15 Sametingets budsjett 2016:

Mål: Kartlegging, systematisering og formidling av samisk tradisjonskunnskap/árbediehtu til opplæring, utdanning og til forvaltning av naturressurser.

Pilotprosjektet, Árbiediehtoguovddáš – senter for samisk tradisjonskunnskap, ble avsluttet med bevilgningen i Sametingets budsjett for 2015. Prosjektet hadde sitt utgangspunkt i Sametingets oppfølging og konkretisering av resultatene fra Árbiediehtu-prosjektet, systematisk kartlegging av tradisjonell kunnskap.

Sametinget hadde som mål at pilotprosjektet etter prosjektperioden skulle følges opp med faste offentlige bevilgninger. Signaler fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet tyder på at dette ikke lar seg gjøre i 2016. Sametinget har derfor i samråd med departementet besluttet at 2016 blir et "mellomår", der vi arbeider for å avklare framtidig status for et senter for samisk tradisjonskunnskap.

Strategier med tilhørende tiltak:

- Avklare grunnlaget for opprettelse av et permanent senter for samisk tradisjonskunnskap.*
- Gjennom dialog med Sámi allaskuvla, samiske museer og kulturinstitusjoner vurdere samfunnsoppdraget til et eventuelt senter, og hvordan kartlegging, systematisering og formidling av samisk tradisjonell kunnskap kan ivaretas.*
- I dialog med Kommunal- og moderniseringsdepartementet bidra til at senteret for samisk tradisjonskunnskap kan etableres.*

Skal bidra til:

- At framtidig status for et senter for samisk tradisjonskunnskap blir avklart.*

Prosess i etterkant av Sametingets vedtak i sak 49/15 Sametingets budsjett 2016

I oppfølgingen av Sametingets vedtak om dialog med aktuelle aktører har sametingsrådet avholdt et seminar 28. april, der følgende aktører deltok: Sámi allaskuvla, Samisk museumslag, Sámiráđđi, Samisk arkiv, Sjøsamisk kompetansesenter, Deanu Instituhtta og Karasjok historielag.

Det er i tillegg avholdt følgende møter:

25. mai – Samisk museumslag og samiske museer

8. juni – Sámi allaskuvla

27. september – Samisk arkiv, Samisk museumslag, RidduDuottarMuseat, Saemien Sijte, Tana og Varanger museumssiida, Árran, Deanu Instituhhtta og Sámi allaskuvla

Proessen så langt viser at aktørene har vilje til samarbeid og ønsker å se framover. Det er ønske om å vurdere organisering og oppgavefordeling for å utnytte ressursene best mulig. Finansieringen av arbeidet med árbediehtu og tilgjengeliggjøring av kunnskapen er trukket fram som noen av hovedutfordringene en må søke å løse.

I tillegg til prosessen knyttet mot Sametingets vedtak i sak 49/15, har Sametinget vedtatt Nu guhká go mis leat eatnamat - Sametingsmelding om areal og miljø. Meldingen omhandler arbeidet med árbediehtu i kap 4.4 Árbediehtu – en ressurs for forvaltningen, og i kap 8.4 Tradisjonell kunnskap og meahcásteapmi. I disse kapitlene er det vedtatt til sammen 6 strategier, blant annet:

- Sametinget vil bidra til at forvaltere av arealer og ressurser har forutsetninger til å verdsette og anvende tradisjonell samisk kunnskap, árbediehtu. Dette skal gjøres gjennom samarbeid og i gjensidig dialog med utdannings- og faginstusjoner, samiske rettighetshavere, berørte parter og kunnskapsbærerne.
- Sametinget vil bidra til at et senter for tradisjonskunnskap etableres.

Utfordringer

Utfordringene som har utkrystallisert seg i dialogen som har vært gjennomført det siste året, kan knyttes til Sametingets vedtak i sak 59/07 som blant annet sier:

Det forutsettes samarbeid mellom relevante fagmiljø, samiske språk- og kultursentre og tradisjonsbærere innenfor dette satsningsområdet. Utvikling av program og metode for dokumentasjon og systematisering av tradisjonskunnskap må prioriteres, mens selve prosjektene og dokumentasjonsarbeidet vil foregå på lokalt plan.

I forbindelse med dokumentasjon av tradisjonell kunnskap, må det tas hensyn til behovet for å beskytte vår kunnskap overfor «fremmede» interesser og det må sikres at samiske instusjoner forvalter vår kunnskap i tråd med det samiske folks interesser.

Her pekes det på samarbeid mellom relevante fagmiljø, språk- og kultursentre og tradisjonsbærere som en forutsetning for å lykkes. Sametinget ønsket en prioritering av metodikkutvikling for dokumentasjon og utvikling av systematisering av dokumentert tradisjonskunnskap. Sametinget pekte

også på skillet mellom nivåene der dokumentasjonsarbeidet skulle foregå på lokalt plan, og man var opptatt av beskyttelse og etikk i forbindelse med forvaltningen av den dokumenterte kunnskapen

Dialogen har avdekket disse hovedutfordringene:

- Behov for dokumentasjon av árbediehtu som er knyttet til forvaltning av naturressurser og arealer.
- Behov for dokumentasjon av immateriell tradisjonell kunnskap
- Behov for systematisering, koordinering, gjenfinning og tilgjengeliggjøring
- Behov for klargjøring av roller, ansvar og organisering
- Behov for å klargjøre rettslige og etiske prinsipper
- Behov for finansiering
- Behov for forskning og utdanning

Aktørene uttrykte et ønske om en grundig faglig prosess om klargjøring av definisjoner, roller og organisering som munner ut i et konkret svar på utfordringene som ønskes løst.

Prosesen videre

Sametingsrådet finner det formålstjenlig at det nedsettes en arbeidsgruppe som får i oppdrag å utrede framtidig arbeid med dokumentasjon, tilgjengeliggjøring og bruk av samisk tradisjonskunnskap, árbediehtu. I dette ligger en helhetlig tilnærming til saksfeltet med hensyn til oppgaver, ansvar og roller for aktørene som arbeider innenfor feltet.

Arbeidsgruppen settes sammen av fagpersoner fra de samiske museene, Sámi allaskuvla, Samisk arkiv, samiske sentre/organisasjoner/institusjoner som arbeider innenfor feltet árbediehtu, og Sametinget.

Sametingsrådet fastsetter nærmere oppdragsbeskrivelse for og sammensetning av arbeidsgruppen. Utformingen av oppdragsbeskrivelsen vil bygge på redegjørelsen og Sametingets drøfting av denne.

Det legges til grunn at arbeidsgruppen har dialog med aktuelle aktører.

Arbeidsgruppens aktivitet finansieres over Sametingets budsjett for 2017. Arbeidsgruppen oppnevnes i løpet av januar/februar 2017. Fristen for overlevering av arbeidsgruppens rapport settes til

31.12.2017.

Sametingets plenum - 043/16

Fremlegg av saken påbegynt 06.12.16 kl. 17.35, debatten av saken ble avlyst.

SP - vedtak: